

3. gr. Bann við pyndingum

5. gr. Réttur til frelsis og mannhelgi

13. gr. Réttur til raunhæfs úrræðis til að leita réttar síns

Frelssvipting. Heilbrigðisþjónusta. Skortur á viðeigandi meðferð. Raunhæf úrræði. Leiðsögudómur.

1. Málsatvik

Kærandi, W.D., fæddur árið 1987, er belgískur ríkisborgari og situr í fangelsi í Belgíu. Í nóvember 2006 var kærandi, þá 19 ára, handtekinn fyrir ósæmilega hegðun gagnvart einstaklingi yngri en 16 ára. Komust belgískir dómstólar að því að hann þjáðist af geðrænum röskunum og væri ósakhæfur en ákveðið var að vista hann í fangelsi. Í júlí 2007 var hann vistaður á deild í fangelsinu fyrir þá sem þarfnast sérstaks félagslegs stuðnings og hefur hann dvalið þar síðan. Í nokkur skipti á árunum 2010–2015 var honum veitt útivistarleyfi í fylgd með umsjónarmanni eða fjölskyldumeðlimi. Honum var þó bannað að eiga samskipti við ólöggráða einstaklinga og njóta aðgangs að síma og Interneti. Ýmsar skýrslur um geðheilsu kæranda bentu til þess að hann væri haldinn barnagirnd og mikil hætta væri á að hann bryti af sér aftur, hann væri einhverfur og nauðsyn bæri til að vista hann á sérstakri stofnun fyrir fólk með fötlun. Í október 2015 var ákveðið að kærandi fengi ekki lengur að yfirgefa fangelsið þar sem hann hefði átt í bréfaskiptum við ólöggráða einstaklinga.

Félagsmálafyrirvöld í Belgíu ákváðu að vista skyldi kæranda áfram í fangelsinu. Frá árinu 2009 var ákveðið að hann skyldi vistaður þar þangað til unnt væri að finna honum stað á sérhæfðri stofnun við hans hæfi. Kærandi vísaði málinu til áfrýjunarnefndar félagsþjónustu og dómstóla en án árangurs. Tilraunir stjórnvalda til að finna hentugt búsetuúrræði fyrir kæranda skiluðu engum árangri.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandi taldi brotið á rétti sínum skv. 3. gr. Mannréttindasáttmála Evrópu þar sem hann hefði verið sviptur frelsi í nfu ár án þess að fá nauðsynlega aðstoð vegna andlegra veikinda sinna. Einnig taldi hann brotið á rétti sínum skv. 1. mgr. 5. gr. sáttmálans þar sem frelssvipting hans hefði verið ólögsmæt. Loks taldi kærandi að honum hefðu ekki staðið til boða raunhæf úrræði til að leita réttar síns vegna ætlaðra brota á sáttmálanum í andstöðu við 4. mgr. 5. gr., sbr. 3. og 13. gr. hans.

Niðurstaða

Um 3. gr.: Dómstóllinn taldi að kærandi hefði ekki fengið meðferð við hæfi á meðan hann sat í fangelsinu. Auk þess benti dómstóllinn á að almennt séð væri

mikill skortur á meðferðarúræðum við hæfi í belgískum fangelsum og staðfestu m.a. skýrslur alþjóðlegra eftirlitsaðila það. Engar haldbærar upplýsingar lægju fyrir um hvers konar meðferð kærandi hefði fengið á meðan hann sat í fangelsi. Fyrirliggjandi gögn sýndu hversu oft hann hefði farið til geðlæknis en þeir tímar snerust að mestu leyti um að skrifa upp á geðlyf fyrir kæranda. Dómstóllinn taldi að það væri ekki nóg að bjóða upp á greiningu, heldur þyrftu meðferðarúræði og eftirfylgni að vera til staðar. Dómstóllinn taldi að skortur á meðferðarúræðum við hæfi og aðstoð við að aðlagast samfélaginu hefði haft mjög neikvæð áhrif á andlega heilsu kæranda. Auk þess virtist kærandi ekki hafa neinn skilning á hvað fælist í andlegum vandamálum sínum og svo virtist sem hann hefði meiri þörf fyrir aðstoð eftir dvöl sína í fangelsinu en þegar hann kom þangað upphaflega.

Dómstóllinn taldi það kerfislægt vandamál í Belgíu að finna úrræði við hæfi. Í fyrsta lagi væru engin meðferðarúræði við hæfi á deildinni sem kærandi dvaldi á í fangelsinu og í öðru lagi væri ekkert annað búsetuúræði til staðar fyrir kæranda. Dómstóllinn benti á að sáttmálinn legði vissulega þær skyldur á aðildarríki að verja borgara sína, en stuðla einnig að því að til staðar væru virk úrræði. Með því að bjóða ekki kæranda upp á búsetu- og meðferðarúræði við hæfi hefði það valdið honum skaða. Kærandi var í viðkvæmri stöðu og því hefði belgíska ríkinu borið rík skylda til að tryggja réttindi kæranda, sérstaklega í ljósi þess að um væri að ræða einstakling í fangelsi sem ætti við andleg vandamál að stríða.

Niðurstaða dómstólsins var því sú að belgíska ríkið hefði brotið gegn rétti kæranda skv. 3. gr. sáttmálans.

Um 1. mgr. 5. gr.: Frá árinu 2009 hafði staðið til að flytja kæranda á aðra stofnun. Félagsmálafyrirvöld réttlættu frekari gæslu kæranda í fangelsinu á þeim forsendum að beðið væri eftir hentugu búsetuúræði. Yfirvöld höfðu reynt að finna annað úrræði en stofnanir höfðu neitað að taka við kæranda. Vistun kæranda í fangelsinu átti alltaf að vera tímabundin lausn. Stjórnvöld gerðu sér grein fyrir því að vistun í fangelsi væri ekki hentugt úrræði fyrir kæranda, sérstaklega í ljósi andlegra vandamála hans, en engin önnur úrræði hefðu verið í boði.

Dómstóllinn komst að þeirri niðurstöðu að það að vista kæranda, ósakhæfan einstakling sem þjáðist af geðrænum vandamálum, í úrræði sem ekki hentaði honum í ljósi þess hvernig komið væri fyrir honum hefði falið í sér brot gegn 1. mgr. 5. gr. sáttmálans.

Um 4. mgr. 5.gr., sbr. 3. og 13. gr.: Dómstóllinn tók fram að innlendir dómstólar hefðu m.a. hafnað kröfum kæranda þar sem hann hafði ekki sýnt nægilega fram á að hvaða leyti fangelsisvistin hefði verið honum skaðleg og hvaða úrræði myndu henta honum betur. Dómstóllinn taldi að ekki væri hægt að ætlast til þess af einstaklingi, sem þjáðist af andlegum sjúkdómi og aldrei hefði fengið viðeigandi meðferð, að meta hver viðeigandi lausn fyrir hann væri. Þá taldi dómstóllinn gagnrýniverð að kærandi hefði þurft að leita til dómstóla til að tryggja að ákvörðun stjórnvalda um að vista hann á viðeigandi stofnun kæmi til framkvæmda. Skortur á virkum réttarúræðum væri kerfislægt vandamál í Belgíu og hefði fyrst og fremst falist í því að skortur væri á búsetuúræðum við hæfi og sérmenntuðu starfsfólki, frekar en að málsmeðferðin sjálf stuðlaði að því að úrræðin væru ekki nógu virk. Þó að kærandi

hefði áður fengið úrlausn fyrir innanlandsdómstólum þá væru engin viðeigandi úrræði til staðar. Niðurstaða dómstólsins var því sú að kærandi hefði ekki átt kost á raunhæfu úrræði til að leita réttar síns og það fæli því í sér brot á 4. mgr. 5. gr., sbr. 3. og 13. gr. sáttmálans.

Um 46. gr.: Dómstóllinn taldi að brot á réttindum kæranda stöfuðu af kerfislægu vandamáli í Belgíu. Ljóst væri að þetta vandamál hefði haft og myndi halda áfram að hafa áhrif á fjölda fólks. Um 40 kærur gegn belgíska ríkinu biðu afgreiðslu dómstólsins sem allar vörðuðu ætluð brot gegn 3. gr. og/eða 1. og 4. mgr. 5. gr. sáttmálans og áttu rætur að rekja til vistunar einstaklinga með geðsjúkdóma í fangelsum þar sem þeir höfðu ekki aðgang að viðeigandi meðferð eða raunhæfum úrræðum. Dómstóllinn ákvað því að dómur þess í málinu yrði leiðsögudómur (e. *pilot-judgement*) og var belgíska ríkinu veittur tveggja ára frestur til að gera nauðsynlegar úrbætur. Sambærilegum málum hjá dómstólnum var frestað á meðan.

Belgíska ríkinu var gert að greiða kæranda 16.000 evrur í miskabætur.